

въ Македония българитѣ имаха 1139 църкви 155 параклиса, 62 манастиря; църквитѣ и екзархийското българско паство се управляваха отъ 1132 свещеника, отъ 7 архиереи и отъ други 7 управляещи епархийтѣ, които нѣмаха свои титулари.

Тукъ въ добавѣтъ трѣбва да се кажатъ двѣ думи и за българскитѣ еснафи и сдружения въ Македония. Прѣзъ врѣме на турското робство въ еснафскитѣ градски дружества обикновено се групираха всички работници отъ единъ занаятъ, безъ разлика на вѣра и народностъ. Така е било напр. съ софийскитѣ дружества, за нѣкои отъ които сж запазени бѣлѣжки въ официални турски актове. Имало е обаче занаяти, съ които сж се занимавали главно християнитѣ, като напр. кръчмарство, зографство, абаджийство, хлѣбарство, вжжарство. Турцитѣ не сж ставали кръчмари, зографи и др. по вѣрски съображения. Откато, слѣдъ хати-шерифа (1839 г.) и хати-хумаюна (1856 г.), турската държава взе да търпи, нейнитѣ подданици да изявятъ народността си, и едноплеменнитѣ еснафски дружества въ Македония се осмѣлиха тукъ-тамъ да посочватъ явно народността, на която припадаха тѣхнитѣ членове. По такъвъ начинъ тамъ българитѣ, осѣнѣнъ своитѣ църкви и училища, почнаха да именуватъ като „български“ и своитѣ еснафски сдружения. Това говори твърдѣ много за националната свѣсть на градското българско население въ македонскитѣ градове.

Въ началото на XIX в. се издава българскиятъ терзийски еснафъ въ Солунъ, съставенъ главно отъ Дебърци и Кръшовци и Кичевци, прѣселени въ столицата на Македония. Въ своята кондика, почната въ 1817 г., еснафътъ се именува: *Еснафъ терзийски въ Солунъ...*¹⁾ Скоро слѣдъ това, въ 1824 г. дебърци рѣзбари и зографи, що работѣли хубавия иконостасъ на църквата Св. Спасъ въ Скопѣе, заявяватъ народността си като *българи дебърци*.²⁾ Сдружаването на българитѣ за общенароденъ отпоръ се почна особено слѣдъ 1860 г., когато гръцката духовна властъ отказа на българитѣ правото да иматъ епископи отъ своя родъ и да си служатъ съ български езикъ въ църквитѣ и училищата. За да отстоява своитѣ права, българското гражданство взе да се сдушава,

¹⁾ Документи, № 116.

²⁾ Документи, № 107.